

PAIKALLISET AJATTELUKEHYKSET JA PÄIHDEHAITTOJEN EHKÄISY

Tässä artikkelissa pohditaan, millaisia ajattelukehyksiä voidaan ehkäisevän päihdetyön alueella ajatella olevan olemassa, esitetään lyhyt yhteenveto pääkaupunkiseudulla meillä olevan ehkäisyprojektin yhteydessä kerätystä aineistosta (ks. tarkemmin Holmila 1998) ja pohditaan, mitä havainnot kertovat paikallisten toimijoitten ja asukkaiden tavasta nähdä päihdeongelmat.

Artikkelin näkökulma nousee päihdeongelmien ehkäisytyön kehittämisprosessista. Tällaisen työn ensimmäinen askel on käsitteellistää ongelmia, joita halutaan ehkäistä. Pääkaupunkiseudun kahdella asuinalueella toteutettavan projektin osana tehdyssä kyselytutkimuksessa nousivat esiin julkisilla paikoilla tapahtuvat päihteiden käyttöön liittyvät häiriöt. Toimijoitten haastattelussa samat häiriöt olivat vahvasti esillä, mutta huomiota kiinnitettiin myös nuorison päihteiden käyttöön. Päihdeongelmien ehkäisytyössä usein korostetut terveysongelmat olivat nekin mukana, mutta vain taka-alalla. Näitä havaintoja voidaan pohtia *kehysten* käsitteen avulla.

Kehyksen käsite viittaa tutkimuskäytössä usein Erving Goffmanin (1986) kehittämään kehysanalyysiin (frame analysis). Sen sisältöä on tulkittu monilla toisistaan poikkeavilla tavoilla (ks. esim. Kääriäisen [1997] löytämiä vaihtoehtoisia tapoja). Keskeisenä näkemyserojen lähteenä on, annetaanko etusija yksittäisen ihmisen päivittäiselle toiminnalle ja kokemukselle ja hänen siinä käyttämilleen kehystämistavoille vai painotetaanko kehystä mieluummin yhteiskunnallisina tai yhtei-

söllisinä rakenteina. Goffmanin oma kiinnostus näyttää koskevan yksilön toiminnan kehyksiä sen jälkeen, kun yhteiskunnan tai yhteisön rakenteet on annettu.

Päihdeongelmien paikallisen ehkäisytyön näkökulmasta molemmantyyppiset (kokeukselliset-toiminnalliset ja rakenteelliset) kehysten luonnehdinnat ovat relevantteja. Toimintaa painottavassa kehysten tulkinnassa kehykset nähdään yksittäisten ihmisten ”spesifeinä ja vakiintuneina toimintakokonaisuuksina, käytäntöinä” (Kääriäinen 1997, 37). Rakenteita painottavassa kehysten käsitteellistämässä etsitään taas ”eri yksilöille yhteisiä ja useimmiten myös institutionaalisia tulkintakehyksiä” (Lehto 1991, 25). Jälkimmäinen, rakenteellinen kehysten käsite soveltunee myös paikallistoiminnan ja sen mobilisoinnin tarkasteluun; lisäksi suuri osa potentiaalisista paikallistoimijoista on mukana jonkin institutionaalisen rakenteen edustajana, esimerkiksi kunnan palveluksessa tai kansalaisjärjestön edustajana. Samansukuista kehystämisen (framing) käsitettä on käytetty myös hyvinvointipolitiikan tutkimuksessa (esim. Rein & Schon 1991, 263): kehystämisen on tapa valikoida, organisoida, tulkita ja mieltää monimutkaista todellisuutta, jolloin kiteytymätön, heikosti määritelty tilanne voidaan tehdä ymmärrettäväksi ja saada pohjaa toiminnalle. Kehykset ovat siis kaikissa tulkinnoissa toiminnan pohjia, jotka voivat vaihtua tilanteesta toiseen ja ajankohdasta toiseen.

Toimijoitten ja väestön käsitysten jäsentä-

Kaavio 1.

Seuraus	Terveys	akuutit terveysvaikutukset pitkäaikaiskäyttöön liittyvät terveysvaikutukset
	Talous	työn tuottavuuden ja työvoiman kunnan aleneminen
	Järjestys	arkielämän järjestys ja turvallisuus päihteiden käytön vuoksi "vaarallisten väestöryhmien" kontrollointi
Aine	Alkoholi	
	Huume	
	Muut päihteet	
	Sekakäyttö	
Väestö	Nuoriso	päihteiden vaikutus aikuistumiskehityksessään kesken oleviin
	Naiset/miehet	sukupuoliroolien erityispiirteet
	Etniset ryhmät	kulttuurisesti uudet ilmiöt
Ryhmä	Syrjäytyneet	päihteiden vaikutus sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien kasautumiseen joillekin yksilöille ja ryhmille
	Elämänhallinnan puute	päihteiden aiheuttamat ongelmat ihmisten kyvyille hoitaa arkielämänsä ja mm. huolehtia lapsistaan

miseksi on hyvä hahmottaa joukko vaihtoehtoisia kehyksiä. On tietysti epätodennäköistä, että kukaan paikallistoimijoista tai väestöryhmiin vastanneista suoraan tunnistaisi oman ajattelunsa alla olevia malleja. Mallit ovat yksinkertaistuksia, ne esiintyvät harvoin "puhtaina" ja niiden soveltaminen tai esiintyminen voi vaihdella tilanteen mukaan samankin toimijan ajattelussa.

Kehyksiä on monta, ne ovat eri ihmisillä erilaisia ja niitä voidaan vaihtaa joustavasti.

Alkoholitutkimuksessa on paljon käytetty ajattelukehystä, joka lähtee liikkeelle juomisen seurausten luonteesta. Seuraukset voidaan karkeasti jakaa kolmeen luokkaan: terveyden, talouden ja yleisen järjestyksen alueilla esiintyviin seurauksiin (vrt. esim. Mäkelä & Viikari 1977). Eri maissa ja eri aikoina ovat nämä kolme näkökulmaa eri tavoin hallinneet alkoholipoliittista keskustelua. Toinen tarkastelukulma jäsentää päihdeilmiöitä

ainekeskeisesti: on alkoholi-ongelmia, huume-ongelmia ja muihin päihteisiin (lääkeaineet, liuottimet) liittyviä ongelmia sekä sekakäytön ongelmia. Näitten rinnalla esiintyy usein painotuksia, joissa jokin väestöryhmä nähdään erityisen alttiina tai huolestuttavana päihdeongelmien kannalta. Naiset ja nuoret ovat väestöryhmäajattelun suosikkikohteita, mutta Suomessa myös kirjavoituva etnisten ryhmien kenttä alkaa herättää huomiota. Kolmannen mahdollisen kehyksen muodostaa eräänlainen seuraus- ja väestöryhmäajattelun yhdistelmä: puhutaan syrjäytyneistä miehistä, kansan sivistymättömyydestä, elämänhallintakyvyltään heikoista ryhmistä ja niin edelleen. Kokoamalla nämä näkökulmat yhteen saadaan kehyksien valikoima (kaavio 1).

Näiden kehystyyppien esiintymistä kuvataan seuraavassa Alue ja päihteet -projektin toimijointien ja toimintalahiöiden väestön keskuudessa.

ALUE JA PÄIHTEET -PROJEKTI

Pääkaupunkiseudun kahdella asuinalueella, Tikkurilassa ja Myllypurossa, syksyllä 1997 aloitettu preventioprojekti pyrkii synnyttämään ja evaluimaan paikallista toimintaa päihdehaittojen ehkäisemiseksi.

Projekti on kehittämis- ja tutkimusprojekti, jossa alueella toimivien ammattilaisten ja lähiön asukkaiden kanssa yhteistyössä toteutetaan päihdehaittojen ehkäisyä ja tutkitaan sitä. Projektin tavoitteena on tuottaa tieteellistä tietoa paikallisen preventiosysteemin kehittämisen prosesseista ja mahdollisuuksista suomalaisessa kaupunkiyhteisössä. Käynnistämällä ja tukemalla paikallista ehkäisytoimintaa selvitetään, millaisin keinoin haittoja voidaan ehkäistä ja millaisia ovat eri paikallisten toimijaryhmien roolit tässä toiminnassa. Projektin tuloksia mittaamalla arvioidaan tavoitteellisen alueellisen toiminnan tuloksellisuutta.

Erityisiä toiminta-alueita ovat mm. päihdehäiriöiden vähentäminen lähiöiden julkisesta tilasta, suurkuluttajien tehostettu neuvonta ja auttaminen, nuorten päihdekäytön aloitussiän nostaminen, lasten ja perheiden tukeminen, vastuullinen tarjoilu ja myynti sekä päihdeistä kaupungille aiheutuvien kustannusten vähentäminen.

Projekti toteutetaan Tikkurilassa ja Myllypurossa. Leppävaara on kontrollipaikkakunta, josta on kerätty taustatietoja. Toiminnan toteuttamisessa on mukana kaupunkien sosi-aali- ja terveystoimen sekä sivistystoimen työntekijöitä, seurakunta, A-klinikka, A-kilta, koulut, Myllypuron lähiöprojekti, Cafe Nova, poliisi, nuorisotyö, ravintolaelinkeinon harjoittajia sekä Alko Oy:n Tikkurilan myymälä. Toimijoiden kenttä kasvaa vielä todennäköisesti projektin aikana. Muita yhteistyötahoja ovat Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsingin kaupungin ehkäisevän päihdetyön yksikkö, Vantaan kaupunki, Terveys ry ja Etelä-Suomen lääninhallitus. Projekti käynnistyi vuoden 1997 lopulla. Vuodet 1998 ja 1999 ovat toimintavuosia, ja vuonna 2000 kirjoitetaan arviointiraportti.

ASUINALUEEN PÄIHDEONGELMAT ASUKKAIDEN JA PAIKALLISTOIMIIJOITTEN SILMIN

Vuoden 1998 aikana Tikkurilan ja Myllypuron alueilla (alueista ks. mm. Vuori 1997; Juosila 1998; Lankinen 1988; Vantaan kaupunki 1998; Niemi 1998) tehtiin "lähtökuvaus" ongelmien havaitsemisesta ja kokemisesta (Holmila 1998). Aineistoa kerättiin puhelingallupin avulla koko väestön keskuudessa, tarjoilijointien ryhmähaastatteluin ja ravintolapäälliköiden haastatteluin, isännöitsijätoimistojen ja eräiden kauppaliikkeiden ja palveluyritysten edustajien haastatteluin, koululaisten ryhmähaastatteluin, lukuisten ammattilaisten ja päihdeasioista vastaavien haastatteluin ja vapaamuotoisten keskustelujen ja työryhmätyöskentelyn avulla.

Kyselyssä (Simpura 1998) pyrittiin kartoittamaan sellaisia konkreettisia paikkoja ja tilanteita, joissa lähiöiden asukkaat voivat havaita alkoholi- ja huumeongelmia. Vahvimmin nousi esiin yleisten paikkojen ja yhteisen tilan (ostoskeskukset, puistot, pysäkit ja asemat) keskeinen asema häiriöksi koettavien ilmiöiden esiintymispaikkana. Tulos oli tietysti odotettu, sillä havainnot keskittyivät paikkoihin, joissa ihmiset liikkuvat paljon ja joissa lähiöelämän kannalta myös eniten tapahtuu. Tavalla tai toisella suljetut tilat (ravintolat, koulut, kirjastot yms. julkiset tilat) ovat paljon vähemmän esillä. Ne ovat suurelle osalle väestöä myös tuntematonta maailmaa, jossa tapahtuvia ilmiöitä ei edes osata tai haluta arvioida. Perheet ja liikenne näyttävät olevan siten oma ryhmänsä, joka ongelmahavaintojen suhteen sijoittuu kahden muun ryhmän välimaastoon. Tämän tuloksen voi vielä tiivistää kaavioksi (kaavio 2).

Tutkittavien kolmen alueen välillä oli eroja ongelmien havaitsemisen tasossa. Myllypurossa oli enemmän havaintoja alkoholi- ja huumeongelmista kuin Tikkurilassa ja Leppävaarassa. Tutkittaessa, oliko havaintojen määrä yhteydessä vastaajien ikään, sukupuoleen ja siihen, ovatko he myös päiväsaikaan

Kaavio 2.

Enemmän ongelmahavaintoja		←————→	Vähemmän ongelmahavaintoja	
AVOIMET JULKISET TILAT	PUOLI- JULKISET TILAT		YKSITYISET TILAT	SULJETUT JULKISET TILAT
Ostoskeskukset	Liikenne		Perheet	Ravintolat
Puistot				Koulut
Pysäkit ja asemat				Kirjastot, virastot

asuinalueella, kävi ilmi, että ikä oli selkeimmin erottelava tekijä. Alle 45-vuotiaat olivat useimmiten taipuvaisia havaitsemaan ongelmia enemmän kuin vanhemmat. Joissakin tapauksissa myös sukupuolella oli vaikutusta, jolloin naiset useimmiten havaitsivat enemmän ongelmia; tämä koski erityisesti kouluja ja päihdeongelmia. Lisäksi oli joukko ympäristöjä, joissa ongelmien havaitseminen oli samanlaista väestöryhmästä riippumatta. Näitä eriytymättömän huolen alueita olivat alkoholin osalta suljetut julkiset tilat, kuten ravintolat, ja jossain määrin myös puistot, huumeiden osalta koulut ja jossain määrin myös puistot ja liikenne. Ongelmahavaintoja koskevien alue-erojen rinnalla on kuitenkin muistettava, että alueiden asukkaat olivat jokseenkin yhtä tyytyväisiä omaan asuinalueeseensa. Siitä voidaan päätellä, ettei päihdeilmiöillä ole välttämättä keskeistä osaa asukkaiden kokeman tyytyväisyyden määräytymisessä.

Yrittäjien ja isännöitsijöiden näkemyksissä nousivat esille samantapaiset asiat kuin koko väestölle suunnatussa kyselyssäkin (Ahtola & Holmila 1998; Holmila & Ahtola & Haavisto 1998). Kaikkein yleisin huolen aihe niin Tikurilassa kuin Myllypurossakin näyttäisi olevan sellaiset päihdehaitat, jotka häiritsevät tai huonontavat tavallisen keskivertokansalaisen ympäristöä ja ovat näkyviä. Erilaiset julkiseen tilaan, viihtyvyyteen, turvallisuuteen ja myös yritystoiminnan taloudellisiin etuihin (esim. talojen kunnossapito, kiinteistöjen arvon säilyttäminen, liikekiinteistön imago jne.)

liittyvät päihdehaitat nousevat monissa niin yrittäjien kuin tavallisen väestönkin näkemyksissä esille. Ravintolatyöntekijöiden haastatteluissa ilmeni, että alalla toimivien suurin huoli on jokapäiväinen fyysisen väkivallan uhka (Holmila & Ahtola & Warsell 1998). Henkilökunnan näkemys oli, että ravintoloitten lukumäärä kasvoi 90-luvun alkuvuosina liian nopeasti ja ylikuumentuminen ja valvonnan vähyys ovat johtaneet tasoltaan huonojen ravintoloitten lisääntymiseen.

Melko suurta joukkoa huolestuttaa myös nuorison päihteiden käyttö. Aikuisväestön enemmistölle ei ole samantekevää, millaisessa nuorisokulttuurissa ja ympäristössä heidän lapsensa tai sukulaistensa lapset liikkuvat. Tätä kautta nuorten päihdeongelmat koskettavat paikallisyhteisön asukkaita laajasti. Nuorten keskuudessa tehty haastattelu (Jaatinen 1998a) viittasi kaiken kaikkiaan kuitenkin siihen, että yhteiskunnassamme nuoret saavat tällä hetkellä keskenään tuottaa omaa päihdekulttuuriaan hyvin omalakisesti. Päihteet kuuluvat – muodossa tai toisessa, puheessa tai käytännössä – nuorten elämään. Nuoremmat ottavat mallia vanhemmilta tovereiltaan ja samalla kokeilu ja käyttö siirtyvät yhä nuorempien keskuuteen. Usein näyttää nuorten ja aikuisten maailmojen välillä olevan vaikeasti ylitettävä kuilu. Aikuiset ovat melko varovaisia, kun pitäisi puuttua nuorten päihteiden käyttöön (Jaatinen 1998b).

Alkoholistien tai muiden päihteiden väärinkäyttäjien ja heidän perheittensä yksityiset ongelmat eivät samalla tavalla välittömästi

kosketa koko väestöä, vaikka pitkällä aikavälillä ongelmien kustannukset lankeavat kaikkien maksettaviksi. Yksityisen piirissä koetuista ongelmista kantavat huolta erityisesti hyvinvointivaltion terveys- ja sosiaalitoimen ammattilaiset (ks. Sihto 1998), kirkko ja eräät kansalaisjärjestöt sekä myös poliisit ja kiinteistöjen isännöitsijät, jotka työssään kohtaavat niitä. Perheiden ongelmat ovat tärkeitä tietysti myös niille, joita ne henkilökohtaisesti koskevat. Tällaisia ihmisiä on kussakin yhteisössä melkoinen joukko: vajaa kolmekymmentä prosenttia väestöstä.

Alle 45-vuotiaista suhteellisesti useampi kuin vanhemmista oli itse havainnut alkoholi-ongelmia perheissä. Perheissä ongelmia havainneita oli riskijuojoissa enemmän kuin muissa. Siis ne ihmiset, jotka itse käyttävät runsaasti alkoholia, myös näkevät ja kokevat näissä suljetuissa ympäristöissä eniten ongelmia. Vähemmän juova väestö taas kiinnittää eniten huomiota juomiongelmiensa julkiseen puoleen (Simpura 1998, 42–48).

PAIKALLISTEN TOIMIJOITTEN JA ASUKKAIDEN AJATTELUEHYKSET

Kolmelta pääkaupunkiseudun alueelta kerättyjen tietojen valossa näyttäisivät seuraavat ulottuvuudet painottuvan paikallisessa päihdeajattelussa:

Seuraus:	yleinen järjestys
Aineet:	alkoholi ja huumeet, myös sekakäyttö
Väestö:	nuoriso
Poikkeavuus:	julkisissa tiloissa näkyvät päihde-ongelmaiset alkoholistit ja heidän perheensä

Ensinnäkin on merkille pantavaa, että paikallisessa ajattelussa huumeet, vaikkakin niitä kohtaan tunnetaan erityistä pelkoa, eivät ole syrjäyttäneet alkoholista koituvien ongelmien huomaamista. Sekakäyttö on hyvin usein esille tuleva sana, ja pelkoja herättävä. Kiinnostavaa on myös se, että sukupuolella on niin vähän merkistystä paikallisessa päihdeajatte-

lussa juuri nyt. Toki ravintolatyöntekijät pitivät aggressiivisia naisasiakkaita kaikkein vaikeimpina tapauksina, mutta muuten ei naisten ja miesten ongelmia erityisesti painotettu. Etniset ryhmät tulevat esille ennen kaikkea nuoriso-ongelmana, ja siihen liitetään rikollisuus ja huumeet.

Kiinnostavinta näissä tuloksissa on yleisen järjestyksen erittäin voimakas painotus. Tulos on tuttu monista muista päihdeilmiöistä ja paikkaa tai paikallisuutta koskevista töistä (esim. Kopomaa 1997; Horelli & Kyttä 1993). Järjestyksen kehys kietoutuu erityisesti julkisissa tiloissa esiintyvien ilmiöiden tai käytäytymisen normaalisuus-poikkeavuus-eroteluihin. Liisa Horelli ja Marketta Kyttä (1993, 27) kuvaavat paikallistason päihdekonflikteja kulttuurisena ristiriitana: ”Nk. tavallisten asukkaiden ja juopottelijoiden käytäytymisen erilaisuus ja näkyviintulo on se perusristiriita, joka käynnisti kamppailun julkisesta tilasta.” Heidän työnsä kohteena olevalla asuinalueella törmäsivät ”vanha” työväenluokkainen ja marginaaliväestönkin jotenkin sulattanut kulttuuri ja uusien asukkaiden keskiluokkaisempi kulttuuri. Timo Kopomaa (1997, 187) taas kirjoittaa: ”Alkoholin nautinta ja humalassa toikkarointi katukuvassa herättävät yleistä ärtymystä, mutta myös kamppailua tilan hallinnasta. – Viime kädessä pyritään sosiaalisen järjestyksen ylläpitämiseen, jota ei-toivotut käytännöt uhkaavat.”

Uhkakokemus on saamassa poliittisissa prosesseissa myös konkreettisempia sisältöjä, vaikka ei vielä kovin suuressa määrin Suomessa. Kevin Stenson (1998) kuvaa keskustelua, joita on käyty European Forum for Urban Insecurity -organisaation järjestämässä tilaisuuksissa ympäri Euroopan. Niissä on nähtävissä siirtymä, jossa ”isojen” turvallisuusuhkien (järjestäytynyt rikollisuus, huumekauppa, rahanpesu jne.) rinnalle ovat nousemassa arkipäiväisemmät ”pikku-uhkat”, sellaiset häiriöt ja kiusat, jotka eivät esimerkiksi kirjaudu rikostilastoihin, mutta ovat näkyvästi läsnä avoimissa julkisissa tiloissa. Ratkaisuksi näihin ongelmiin tarjotaan useimmiten

paikallistoimintaa: ensiksi valtuuksia suojautua häiriöitä vastaan paikallisin toimin ja siten välineitä, joilla nimenomaan haluttaisiin puuttua avointa julkista tilaa paikoittain häiritseviin ongelmaryhmiin. Keskustelu ei sinänsä ole uutta, mutta sen uusi nousu on hyvä esimerkki eri kehysten käytön vaihtelusta myös historiallisessa katsannossa. Päihteiden kohdalla terveyskehys on ollut Suomessa vahva, talouskehys (työvoiman työkuunto) vain hetkittäin esillä, järjestyskehys taas pitkään vahvana aina 1970-luvulle saakka.

Tässä saadut havainnot viittaisivat siihen, että järjestyskehys olisi taas erityisen selvästi esillä, ainakin paikallisessa keskustelussa. Yhtenä mahdollisena selityksenä järjestyskehysten korostumiselle voi olla Suomessa viime vuosina käyty keskustelu julkisilla paikoilla tapahtuvan alkoholin nauttimisen sallimisesta ja kieltämisestä. Lainsäädäntö on väljentynt, mutta säännöksiä on eri paikkakunnilla erikseen täsmennetty paikallisilla järjestyssäännöillä. On tosin otettava huomioon, että julkisessa tilassa näkyvien ongelmien painottuminen tässä aineistossa johtuu osittain tavasta, jolla tiedot on kerätty. Paikallisprojektin toiminnan kannalta tulos on kuitenkin merkittävä. Paikallinen päihdehaittojen ehkäisy kohtaa nämä ongelmat väistämättä, ja ne ovat se kehikko, josta toiminnassa ensimmäiseksi lähdetään liikkeelle.

Jokaisessa paikallisyhteisössäkin on useita erilaisia toimijaryhmiä, ja heillä on erilaisia painotuksia. Tavalliset kansalaiset, poliisi ja liike-elämän edustajat painottavat yleisen järjestyksen merkitystä kaikkein eniten. Paikalliset asukkaat saattavat ajoittain hermostua syrjäytyvän väestöoson näkymiseen julkisissa tiloissa, onhan se omiaan heikentämään väestön pääosan viihtyvyyttä, turvallisuutta, asuntojen taloudellista arvoa ja myös lasten ja nuorten kasvuympäristön laatua. Sen sijaan sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset tuovat esille perheiden ja kotien ongelmia. Heidän työhönsä kuuluu myös puolustaa alkoholistreja ja sosiaaliapua tarvitsevia ja nähdä päihdeongelmat yksilön näkökulmasta.

POHDINTAA PAIKALLISEN PREVENTION KEHITTÄMISESTÄ

Se, millaiseen laajempaan kehykseen paikallisesti toteutettava päihdehaittojen ehkäisy asetetaan, määrää ratkaisevasti niin päämääriä kuin keinoja, niin toimijoiden valikoitumista kuin tuloksellisuuden arviointiakin. Tässä voidaan tehdä hyvin erilaisia valintoja. Kuka määrittelee, mitkä ovat tärkeimpiä päihteiden käytön aiheuttamia ongelmia yhteisössä? Entä mikä on yhteisö? Millaisia päämääriä tulisi pitää suotavina, kuka niitä haluaa ja kuka niiden eteen on valmis työskentelemään? Millaiset keinot ovat hyväksyttäviä? Mitään prevention kulmakivinä olevista käsitteistä ei siis voi nähdä yksiselitteisesti ennalta määritettyinä. Kaikkien käsitteiden konkreettinen sisältö luodaan itse toimintaprosessissa. Paikalliset olosuhteet, perinteet ja rakenteet, jopa sattuma vaikuttavat.

Tärkein ulottuvuus tässä sisällön luomisen prosessissa on ehkäisyn *ajattelukehyksen valinta*. Osa usein esille tulevista ajattelukehyksistä on sellaisia, jotka voidaan nykytietämyksen valossa osoittaa "vääriksi". Esimerkiksi erittäin tavallinen tapa lähestyä päihdeongelmia paikallisesti on nähdä ongelmat vain pienen näkyvän vähemmistön tai vain nuorisoon ongelmina ja pyrkiä parantamaan tilannetta lisäämällä hoitoa ja kouluissa tehtävää valistusta. Tällainen lähestymistapa on useasti todettu ehkäisyn kannalta heikosti tuloksia tuottavaksi (Holder & al. 1997; Giesbrecht & Rankin 1998; Edwards & al. 1996, 206–207). Siitä huolimatta pelkkää nuorisotyötä painottava ajatuskehikko elää aina vahvana kaikessa paikallisessa toiminnassa. Kaikkia vastauksia ei siis voi saada "kentältä". Toimintaa ohjaavien tahojen on nojattava myös jo olemassa olevaan tieteelliseen tietoon ja preventiivisestä muualta kertyneeseen kokemukseen.

Osa paikallisten ongelmien ehkäisyn kehyksistä on kuitenkin sellaisia, että ei ole helppoa argumentoida niiden "oikeellisuuden" tai "virheellisyyden" puolesta. Päihdeongelmat vain näyttävät eri aikoina hieman

eri valossa. Ilmeisesti on niin, että yhteiskunnan yleinen tilanne ja siinä muuten päällimmäisinä olevat ongelmat antavat leimansa myös päihdeongelmien näkemiselle. Esimerkiksi juuri nyt näyttäisi Suomessa olevan tavallista liittää päihdeongelmat keskusteluun lasten ja nuorten pahoinvoinnista. Tätä kehystä ovat vahvistaneet tutkijat, media ja julkisuusvaikuttajien näkyvät kannanotot. Päihdeongelmien parissa työskentelevien ammattilaisten näkökulmasta päihdeongelmat liittyvät myös terveysongelmiin ja keskusteluun yhteiskunnallisesta syrjäytymisestä. Päihdeongelmat nähdään syrjäytymisen alaongelmana, joskus myös syynä. Lamaa edeltävällä nousukaudella oli yleistä keskustella suomalaisen miehen yksinäisyydestä, kyvyttömyydestä puhua tunteistaan ja olla isä, ja tämä nähtiin usein päihdeongelman taustaksi. Naisten päihdeongelmat taas ymmärrettiin usein tasa-arvon ja taloudellisen itsenäisyyden valitettavaksi kääntöpuoleksi. Raittiusliikkeen voiman vuosina päihdeongelmien syynä nähtiin itse aine, alkoholi, jonka myyntiä haluttiin rajoittaa. Nykyään ymmärretään huumeongelmat samalla tavalla; syynä on itse aine, ja sen myynti on siis lailla kiellättävä. Hyvin sitkeä ja pitkään elänyt ajatuskehikko oli näkemys, jonka mukaan suomalaisten päihdeongelmat johtuvat sivistymättömyydestä ja tottumattomuudesta alkoholin käyttöön osana normaalia ruoka- ja seurustelukulttuuria. Tämän ajattelutavan suosiota on viime vuosina vähentänyt kasvava tietoisuus Euroopan muiden maiden päihdeongelmista.

Prevention *ajattelukehysten valinnat* eivät ole toisensa pois sulkevia eivätkä koskaan täysin vääriä tai täysin tosia. Ne elävät myös ihmisten ajattelussa rinnakkain. Painotuksissa tapahtuu kuitenkin muutoksia, ja jotkut ajatuskehikot saattavat myös tulla erittäin epäsuosituiksi. Näin kävi raittiusaatteelle 1970- ja 1980-luvulta alkaen. Jos paikallinen preventiotoiminta seuraisi liian herkästi ajassa liikkuvia ilmiöitä, se joutuisi jatkuvasti juoksemaan erilaisten muotien ja ”jippojen” perässä. Jos toisaalta pyrittäisiin luomaan yh-

teisötoimintaa, joka on täysin sokea vallitseville ajatustavoille, organisaatioiden todellisuudelle ja ihmisiä innostaville muodeille, ei työlle mitenkään voitaisi saada yhteisön tukea.

Sama kaksinaisuus koskee tutkimusta. Projektien tuloksellisuuden arviointi sisältää toisaalta toimintaprosessin ymmärtämistä, seuranta ja tulkintaa eli siis ajattelukehysten käsitteellistämistä ja yhteisöanalyysiä. Toisaalta se sisältää kovien faktojen keräämistä haitoista ja pähteiden käytöstä, jolloin itse toimintaa ohjataan näiden tosiasioiden suuntaan. Paikallistasolla toimittaessa syntyy erittäin helposti tarve toimia tässä ja nyt ja hoitaa niitä yksilöitä, joilla näyttäisi olevan eniten ongelmia. Tavoitteeksi voi tulla ongelmayksilöiksi koettujen yksinkertainen karkottaminen ”jonnekin muualle”. Mutta jos yhteisössä ei tapahdu rakenteellisia muutoksia, entinen elämäntapa uusii entiset ongelmat (vrt. Holder 1998, 155–157). Ehkäisytyön on pohjattava tieteelliseen tietoon ja pitkään linjaan.

Toiseksi pitkäjänteisen ehkäisyn ehtona on luottamus työn vaikuttavuuteen, eikä tuloksia todellakaan voida helposti osoittaa. Pohjoismainen kuntarakente ja sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten mukanaolo paikallisessa toiminnassa ovat tässä etu: edellytykset tietoon pohjaavaan jatkuvaan työhön ovat paremmat kuin jos jokaisen paikkakunnan projekti saisi aloittaa suurin piirtein alusta. Mahdollisuus kumuloituvaa kokemukseen ja taitotietoon perustuu ammattilaisten verkostoihin (Viirkorpi 1997; Vantaan, 1998).

Kolmanneksi paikallinen ehkäisytyö on rakennettava useiden eri toimijaryhmien ja näkökulmien verkostona. On välttämätöntä saada mukaan erilaisia ääniä ja intressejä, jopa lyhyellä aikavälillä vastakkaisiakin. Tarvitaan kansalaisten, vapaaehtoistyön, hyvinvointivaltion ammattilaisten ja yrittäjien näkökulmien mukaan ottamista. Ammattilaisten mukanaolo takaa jatkuvuuden, mutta riskinä on, että he saavat toiminnassa helposti ylivallan. Kansalaisia ei saada mukaan muuttamaan yhteisöään, jos ammattilaiset ovat liian hallitsevassa asemassa. Vastuu siirtyy yhteiskunnalle pois asukkail-

ta, eikä mitään voida silloinkaan saavuttaa. Paikallisen toiminnan ihannemalli pyrkii alhaalta ylöspäin toteutuvaan työtöteeseen, eikä valmiisiin toimintamalleihin. Se on lähellä ajatusta ”käyttäytymisen politiikasta” (politics of conduct) (Rose 1998, 2).

Käyttäytymisen politiikan keskeisenä mielenkiinnon kohteena ovat tavat, joilla ihmiset elävät elämäänsä tai joilla heidän sitä pitäisi elää. Tällainen muotoilu muistuttaa Suomessa käytyä keskustelua elämänpolitiikasta (esim. Roos ja Hoikkala 1998; Roos 1996). Käyttäytymisen politiikan käsitteen luoja Nikolás Rose ei kuitenkaan viittaa yksilölliseen elämänpolitiikkaan, sellaiseen, ”jolla on tekemistä minän, identiteetin, itserefleksiivisyyden, elämänkulun, hyvinvoinnin ja elämäntyylin kanssa” (Roos 1996, 210). Rosen tarkoittaman käyttäytymisen politiikan tekeminen ylittää paitsi yksilöllisen elämänpoli-

tiikan myös muodollisen valtiokoneiston ja sen virkamiehet. Sen omimpana alueena on yhteisö tai niin sanottu kolmas alue valtion, vapaiden markkinoiden ja autonomisen yksilön välimaastossa.

Päihdehaittojen ehkäisyyn voi parhaimmillaan nähdä tällaisena ”käyttäytymisen politiikan” tekemisenä. Yhteisöllisten prosessien kautta yksilöt löytävät oma suhteensa siihen, miten haluavat elämäänsä elää ja mitä pitävät oikeana. Yhteisölliset prosessit sisältävät monenlaisia aineksia: keskustelua ja mielipiteenmuodostusta, kokemuksen siirtoa sukupolvelta toiselle, tietoa monimutkaisista asioista, kieltoja joita rikkomalla oppii asioiden merkityksiä, rakenteiden luomista ja ympäristön kehittämistä. Osallistumalla käyttäytymisen politiikan yhteisöllisiin prosesseihin yksilö voi saavuttaa oman eettisen vapautensa, mutta ilman niitä ei yksilö siihen yllä.

KIRJALLISUUS

Ahtola, Raija & Holmila, Marja: Isännöitsijätöimistöjen edustajien haastattelut. S. 17–19. Teoksessa: Holmila, Marja (toim.): Lähion päihdeongelmat asukkaiden ja paikallistoimijoiden silmin. Alustavia tietoja pääkaupunkiseudun päihdehaittojen paikallisesta ehkäisyprojektistä. Aiheita 44. Stakes 1998

Edwards, Griffith & al.: Alkoholipolitiikka ja yhteinen hyvä. Helsinki: Oy Edita Ab, 1996

Giesbrecht, Norman & Rankin, Judith: Reducing alcohol problems through community action research projects: contexts, strategies, implications and challenges. Substance Use and Misuse, Special issue, 1998 (in print)

Goffman, Erving: Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience. Northeastern University Press, 1986 (1. laitos 1974)

Holder, Harold: Alcohol and the Community. A Systems Approach to Prevention. Cambridge: Cambridge University Press, 1998

Holder, Harold & Saltz, Robert & Grube, Joel & Treno, Andrew & Reynolds, Robert & Voas, Robert & Gruenewald, Paul: Summing up: lessons from a comprehensive community prevention trial. Addiction 92 (1997): suppl. 2, 293–302

Holmila, Marja (toim.): Lähion päihdeongelmat asukkaiden ja paikallistoimijoiden silmin. Alustavia tietoja pääkaupunkiseudun päihdehaittojen paikallisesta ehkäisyprojektistä. Aiheita 44. Sta-

kes 1998

Holmila, Marja (toim.): Yhteisö ja interventio. Alkoholihaittojen paikallinen ennaltaehkäisy. Tutkimuksia 73. Stakes 1997

Holmila, Marja & Ahtola, Raija & Haavisto, Kari: Alueella toimivien liikkeenharjoittajien näkemykset päihdehaitoista. S. 20–21. Teoksessa: Holmila, Marja (toim.): Lähion päihdeongelmat asukkaiden ja paikallistoimijoiden silmin. Alustavia tietoja pääkaupunkiseudun päihdehaittojen paikallisesta ehkäisyprojektistä. Aiheita 44. Stakes 1998

Holmila, Marja; Ahtola, Raija ja Warsell, Leena: Päihdeongelmat ravintolatyöntekijän silmin. S. 22–26. Teoksessa: Holmila, Marja (toim.): Lähion päihdeongelmat asukkaiden ja paikallistoimijoiden silmin. Alustavia tietoja pääkaupunkiseudun päihdehaittojen paikallisesta ehkäisyprojektistä. Aiheita 44. Stakes 1998

Horelli, Liisa & Kyttä, Marketta: Tervettä kaupunkia kehittämässä, kamppailu julkisesta tilasta Vallilassa. Sarja B, Raportti 78. Helsinki: Helsingin kaupungin terveysvirasto, 1993

Jaatinen, Jaana: Nuorten päihteiden käyttö ja koulu. S. 13–16. Teoksessa: Holmila, Marja (toim.): Lähion päihdeongelmat asukkaiden ja paikallistoimijoiden silmin. Alustavia tietoja pääkaupunkiseudun päihdehaittojen paikallisesta ehkäisyprojektistä. Aiheita 44. Stakes 1998. 1998a

Jaatinen, Jaana: Huumeita koulussa – katkoksia

vuorovaikutuksessa. S. 43–90. Teoksessa: Jaatinen, Jaana & Kaukonen, Olavi & Warsell, Leena & Halmeaho, Matti & Ahtola, Raija: Huumeet ja kouluuyhteisö. Konstruktionistinen tapaustutkimus. Tutkimuksia 91. Stakes 1998. 1998b

Juosila, Marianne (toim.): Vantaan yhteisöterveysprojekti. Väliraportti. Vantaan kaupunki. Sosiaali- ja terveysviraston julkaisusarja C:3:1998

Kopomaa, Timo: Tori – marginaali – haastava kaupunki. Tilatapauksia julkisten ulkotilojen käytöstä ja reunimmaisista käytännöistä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 670, 1997

Kääriäinen, Aino: Kehykset koetuksella – sosiaali- ja terveydenhuollon väestövastuun toteuttaminen päihdeasiakkaiden näkökulmasta. Julkaisematon pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos, 1997

Lankinen, Markku: Lähiöt muuttuvat ja erilaisutuvat. 36 lähiön tilastollinen seuranta 1980–95. Suomen ympäristö 187. Helsinki: Ympäristöministeriö, 1988

Lehto, Juhani: Juoppojen professionaalinen auttaminen. Tutkimuksia 1. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus, 1991

Mäkelä, Klaus & Viikari, Matti: Notes on alcohol and the state. *Acta Sociologica* XX (1977): 155–179

Niemi, Minna (toim.): Mitä kuuluu Myllypuuroon? Sosiaaliraportti lähiöstä. Tutkimuskatsaus 2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 1998

Rein, Martin & Schon, David: Frame-reflective policy discourse. P. 262–289. In: Wagner, P. & al. (eds.): *Social Sciences and Modern States*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991

Roos, Jeja-Pekka: Mitä on elämänpolitiikka? *Janus* 4 (1996): 3, 210–223

Roos, Jeja-Pekka & Hoikkala, Tommi (toim.): *Elämänpolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus, 1998

Rose, Nikolas: Vallan ja vapauden välissä: hyveen hallinta vapaassa yhteiskunnassa. *Janus* 6 (1998): 1, 1–34

Sihto, Marita: Mini-interventio on ongenkoukku – Tikkurilan terveyskeskuksen mini-interventio-toimintaa. S. 27–32. Teoksessa: Holmila, Marja (toim.): *Lähiön päihdeongelmat asukkaiden ja paikallistoimijoiden silmin*. Alustavia tietoja pääkaupunkiseudun päihdehaittojen paikallisesta ehkäisyprojektistä. Aiheita 44. Stakes 1998

Simpura, Jussi: Päihdeongelmat väestökyselyssä nähtynä. S. 39–49. Teoksessa: Holmila, Marja (toim.): *Lähiön päihdeongelmat asukkaiden ja paikallistoimijoiden silmin*. Alustavia tietoja pääkaupunkiseudun päihdehaittojen paikallisesta ehkäisyprojektistä. Aiheita 44. Stakes 1998

Stenson, Kevin: Displacing social policy through crime control. P. 117–144. In: Hänninen, Sakari (ed.): *Displacement of Social Policies*. Jyväskylä: SoPhi, 1998

Vantaan päihdetyön strategia. Päihdehuollon kehittämistyöryhmä. Vantaan kaupunki 1998

Viirkorpi, Paavo: Eteneekö lähiöuudistus. Paikallisten lähiöprojektien käynnistymisvaiheen arviointi. Suomen ympäristö 188. Helsinki: Ympäristöministeriö, 1997

Vuori, Pekka (toim.): *Helsinki alueittain*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki: Painopörssi Oy, 1997.

ENGLISH SUMMARY

Marja Holmila & Jussi Simpura: Local frames of thinking and the prevention of substance-related harm (Paikalliset ajattelukehykset ja päihdehaittojen ehkäisy)

The article discusses the applicability of different frames of thinking in the prevention of substance-related harm; introduces a dataset collected in connection with an ongoing prevention project; and looks at what the observations tell us about the way in which local actors and residents perceive problems related to substance abuse.

The discussion is informed by the ultimate objective of further developing preventive work with substance abusers. The first step in this development effort is to conceptualize the problems where there is a need for prevention. In connection with a

study carried out in two residential areas in the metropolitan Helsinki region, respondents drew attention to the nuisance caused by drug use in public places. The same nuisance was also mentioned in the actor interviews, but in addition attention was drawn to substance abuse among youths. Health problems, often emphasized in preventive work with substance abusers, were also mentioned but nonetheless remained very much in the background. These observations can be considered in the light of E. Goffman's concept of frame.

The article concludes with a discussion on ways of developing local preventive efforts. It is suggested that prevention must be based on long-term cumulative know-how, on close collaboration between different groups of agents and different perspectives, and on solid research evidence.

KEY WORDS:

Frame analysis, frames of thinking, substance-related harm, preventive work, local actors, interviews, questionnaire, Helsinki region